

Uzmanlık Öğrencisi Hekimlerin Benlik Saygısı Düzeylerinin Organ Bağışı Tutumlarına Etkisi

Mehmet Emin Güneş¹, Özge Conak²

¹Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Genel Cerrahi Bölümü, İstanbul

²İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı, İstanbul

ÖZET

Uzmanlık öğrencisi hekimlerin benlik saygısı düzeylerinin organ bağışı tutumlarına etkisi

Amaç: Geleceğin uzman hekimleri olacak tıp fakültesi uzmanlık öğrencilerinin yüksek benlik saygısına sahip olmalarının; meslektaşları, hastaları ve sosyal hayatlarındaki bireyler ile iyi ilişkiler kurma, paylaşımcı olma, stresle etkin mücadele etme, öz güvenleri ile başkalarına güven verme, eleştirilere açıklık ve sonuç olarak hasta tedavisinin kalitesini artırma gibi katkılar sağlayacağı; düşük benlik saygısının etkisinin ise; tam tersi olacağı düşünülmektedir. Özellikle organ bağışı bekleyen hastalarının çektiği acıları ve endişeleri anlayabilmeleri ve yardım niyetlerini iletebilmeleri önemlidir. Bu çalışmada; uzmanlık öğrencisi olan hekimlerin benlik saygısı düzeylerinin organ bağışı tutumlarına etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmada demografik ve bilgi içerikli soruların yanı sıra 5'li likert tipteki 24 sorudan "Organ Bağışı Tutum Ölçeği" ve 4'lü likert tipteki 10 sorudan oluşan ve bireyin bir insan olarak kendi değerliliğine ilişkin görüşlerini yansıtan "Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmaya 126 uzmanlık öğrencisi hekim katılmıştır. Veriler SPSS v20.0 software programı ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Katılımcıların %42.9 (54)'u kadın, %57.1 (72)'i ise erkektir. Yakın gelecekte organ bağışlamayı düşünenlerin sıklığı %61.9 (78)'dir. Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği skoruna göre asistan hekimlerin orta düzeyde benlik saygısı bulunmaktadır. Katılımcıların %71.4'ü (90) kendilerini dinine bağlı birisi olarak nitelendirmiştir. Dinine bağlı olanlarda organ bağışına yönelik tutum ölçeği korku ve endişe alt skoru dinine bağlı olmayanlardan anlamlı ($p<0.05$) olarak daha yüksek bulunmuştur. Erkeklerde organ bağışına yönelik tutum ölçeği korku ve endişe alt skoru kadınlardan anlamlı ($p<0.05$) olarak daha yüksek bulunmuştur. Yaş ile Rosenberg skoru arasında anlamlı ($p<0.05$) pozitif yönde korelasyon mevcuttur.

Sonuçlar: Organ bağışı konusunda toplumu bilgilendirmek organ bağışına karşı tutumları önemli derecede etkilemektedir. Hedef kitlenin yanı sıra sağlık profesyonellerinin de organ bağışı konusunda gerekli bilgi kaynakları ile temas edeceği kanal ve yöntemler belirlenirse süreç daha etkin bir şekilde yürütülebilir.

Anahtar kelimeler: Organ transplantasyonu, organ bağışı, benlik, benlik saygısı

ABSTRACT

Assessment and effects of self-esteem on organ donation attitudes among medical residents

Objective: In the study, along with demographical and informative questions, "Organ Donation Attitude Scale" that have 24 five points Likert type questions, "Rosenberg Self-Esteem Lower Scale" include 4 points Likert type 10 questions, which reflect individual's vision of self-worth as a human being, were applied.

Methods: In the study, along with demographical and informative questions, 5 points Likert type 24 questions for "Organ Donation Attitude Scale" and "Rosenberg Self-Esteem Lower Scale" including 4 points Likert type 10 questions which reflect individual's vision of self-worth as a human being. 126 medical residents participated the study. Data has been analyzed with SPSS v20 software program.

Results: According to Rosenberg Self-Esteem Lower Scale, medical residents have medium level (intermediate) self-esteem. 71.4% (90) of the participants have defined themselves as faithful (religious). Attitude scale for fear and anxiety lower score concerning organ donation for those who are faithful is found significantly higher ($p<0.05$) than those who were not. Attitude scale for fear and anxiety lower score concerning organ donation for males have been found significantly higher ($p<0.05$) than females. There is a positive significant correlation between age and the Rosenberg score ($p<0.05$).

Conclusions: Informing the society, effects the attitude for organ donation greatly. Along with the target population, if appropriate channels and methods through which the health professionals contact with the necessary informative sources about organ donation are established, then the process can be managed effectively.

Key words: Organ transplantation, organ donation, self, self esteem

Bakırköy Tıp Dergisi 2017;13:195-202

Yazışma adresi / Address reprint requests to: Mehmet Emin Güneş,
Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Genel Cerrahi
Bölümü, İstanbul

Phone / Telefon: +90-532-599-4334

Elektronik posta adresi / E-mail address: memgunes@hotmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 7 Ekim 2017 / October 7, 2017

Kabul tarihi / Date of acceptance: 18 Ekim 2017 / October 18, 2017

GİRİŞ

1950'lerde, "zihinde oluşturulan kişinin kendi bedeninin resmi" olarak tanımlanan beden algısı; "vücudun kişiye görünüş şekli" olarak da ifade edilmektedir. Yakın geçmişte, "vücut algısı" terimi kişinin vücuduna ait parçalarının kendi bedensel sınırlarını tanımlayabilme yeteneğini yansıtmak için benlikle ilgili kullanılmıştır. Bununla birlikte fiziksel görüntüsünün kişinin öznel, zihinsel bir temsili olduğunu ifade etmek için de vücut algısı terimi kullanılmıştır (1). 21. Yüzyılda araştırmacılar; beden algısının davranışlara etkisi üzerine yoğunlaşmıştır. Kişinin kendini gözlemlemesinin yanı sıra başkalarının tepkileri, bilinçli ve bilinçsiz tutum, duygu, anı ve deneyimin karmaşık etkileşiminden oluşan beden algısı; benliğin derinlerinden gelen bir yansıma olarak kabul edilmektedir (1,2).

Benlikle ilgili göz önüne alınması gereken değişkenler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi farklı benlik algılarını içeren davranışları açıklayan benlik saygısıdır (3). Benlik saygısı, bireyin kendisine karşı olumlu veya olumsuz tutumu ve kişisel yargısının kararlılığı olarak tanımlanmaktadır.

Basch'ın yetkinliklerin gelişimi ve benlik saygısı ile ilgili görüşüne göre; bir bireyin kararları, yeterlilik gerektiren davranışlara yol açmaktadır, bu bağlamda benlik saygısı; kişinin kendisiyle ilgili olarak; yetenekli olmaya, anlamlı olmaya, başarılı olmaya ve layık olmaya olan inancını ifade etmektedir (4).

Çeşitli yaklaşımlar benlik saygısını insan motivasyonu için vazgeçilmez bir güç ve yaşam doyumunu yordayan önemli değişkenlerden biri olarak görmektedir. Psikolojik belirtilerin yordanmasında benlik saygısı en güçlü değişken olarak kabul edilmektedir. Benlik saygısı stres karşısında sosyal destek aramayı kolaylaştıran önemli bir değişken olarak rapor edilmiştir (5).

Bu bilgiler ışığında; yüksek benlik saygısına sahip kişiler, toplumda aktif görev alma, benlik imajı tehditlerine karşı esnek, amaca ulaşma yolunda risk alma gibi toplumsal faydalara açık kişilik özellikleri ile karakterizeyken düşük benlik saygısına sahip kişiler ise; depresyon, kaygı, utangaçlık, daha az sosyal olan, riskten kaçan, başkalarına karşı korku ve suçluluk gibi toplumsal faydalara açık olmayan karakter özelliklerine sahiptir (6). Organ ve doku bağış da bu toplumsal faydalardan birisidir. Ancak organ bağış; bazı özellikleriyle diğer fayda biçimlerinden ayrılan bir toplumsal fedakarlık olarak ifade edilmektedir. Organ bağış ile ölen kişi ortala-

ma olarak toplumdaki yaklaşık 3 kişinin yaşamını kurtarabilmektedir. Organ ve doku bağış yapmayı düşünen yetişkinlerin gönüllülük kararlarının mantığını anlamlandırmada; kahramanlık hissiyatı, hayranlık yaratma isteği, hayır yapma idealleri, beklenen pişmanlık gibi psikososyal sebepler sayılmaktadır (7-12). Bu sebeplerle birlikte organ bağışlama isteği; sağlık çevreleri tarafından belirtilen farklı etik kaygılar ortaya çıkarılmaktadır. Özellikle canlı vericilerde ortaya çıkan; bir insanı bir yabancı için potansiyel olarak harekete geçiren bu radikal fedakarlık, dikkatle incelenmeyi gerektirmektedir. Bu fedakarlığı yaparken psikolojik olarak şüphe uyandıran güdülerin ortadan kaldırılması organ bağış niyetinin açıklanmasını kolaylaştıracaktır. Kişi, depresyonu ya da düşük benlik hissini telafi etmek, toplumun dikkatini çekmek veya alıcının hayatına dahil olma umudu olduğu için organ bağışında bulunabilmektedir. Potansiyel vericilerin bu boyutlarda değerlendirilmesi ve endişe yaratan bağış isteklerinin engellenmesi gerekmektedir (13).

Benlik saygısı ile ilişkili olarak bağışta bulunma isteği ve ölümlle ilgili olumlu tutum olmak üzere iki farklı tutum üzerinde durulmaktadır. Düşük benlik saygısı gruplarında bu durumun bağışa engel oluşturduğu; fiziksel benlik saygısı düşük kişilerde ölüm korkusunun bağış davranışıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak, bağışta bulunmayanların fiziksel olarak daha endişeli oldukları da ifade edilmektedir (14,15).

Sağlık sektörü; yoğun iş temposu nedeniyle stresli ve kaygı oluşumuna açık, yüksek benlik saygısı gerektiren bir alan olarak kabul edilmektedir. Sağlık sektörünün en önemli elemanları olan hekimlerin yüksek benlik saygısına sahip olması; üstlenecekleri risk ve sorumluluğun üstesinden gelme, meslektaşları, hastaları ve sosyal hayatlarındaki bireyler ile iyi ilişkiler kurma, paylaşımcı olma, stresle etkin mücadele etme, öz güvenleri ile başkalarına güven verme, eleştirilere açıklık ve sonuç olarak hasta tedavisinin kalitesini artırma gibi katkılar sağlayacağı; düşük benlik saygısının ise etkisinin tam tersi olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda benlik saygısının, sağlık çalışanlarının mesleklerinin gerekliliklerini yerine getirmeleri konusunda ve buna istinaden nihai olarak hasta tedavisinin sonuçları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır (7). Sağlık çalışanlarının başlıca sahip olması gereken kişisel özelliklerden birisi olan empati kavramı; hastanın çektiği acıları ve endişeleri anlama ve yardım

etme niyetini iletebilme becerisi ile birlikte anılan bir bilişsel nitelik olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda optimal bir hekim-hasta ilişkisine giden en iyi yol ve genel hekim yeterliliğinin önemli bir bileşeni olarak gösterilmektedir. İyimserlik, kişilerin olayları algılayışlarını, olaylara adaptasyonlarını ve tepkilerini etkileyebilecek güçlü bir bilişsel filtredir (16).

Yeni nesil hekimleri temsil eden uzmanlık öğrencileri ile yapılan bu çalışmada, nakil ve bağış sürecinde geleceğin hekimlerinin optimal düzeyde eğitilmesinin ve öğrenci olma aşamasında bağışa yönlendiren belirleyici tutumları etkileyen faktörlerin belirlenmesinde spesifik bir şekilde hareket edilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır (17,18). Bu çalışma; uzmanlık öğrencisi olan hekimlerin benlik saygısı düzeylerinin organ bağışı tutumlarına etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tıpta uzmanlık öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin organ bağışı davranışıyla ilişkisini ve bunları etkileyen değişkenleri belirlemeye yönelik olan bu çalışma, kesitsel tipte bir araştırmadır. Çalışma protokolü İstanbul Esenyurt Üniversitesi Bilimsel Etkinlikleri Destekleme Komisyonu (Scientific Activities Support Commission) tarafından onaylanmıştır. Araştırmanın veri toplama işlemi 21 Kasım 2016 - 27 Ocak 2017 tarihlerini içeren dönemde İstanbul'da; İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Bayrampaşa Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Örnek büyüklüğü ve örnekleme yöntemi

Anket: Araştırmada üç ölçek kullanılmıştır:

A) Araştırmanın birinci bölümünde demografik ve organ bağışı bilgi düzeyini ölçen 25 sorunun bulunduğu ölçekten yararlanılmıştır.

B) İkinci bölümde Arğan'ın (2007) 5'li likert tipteki Cronbach's alpha değeri (α) 0.81 olan "Organ Bağışı Tutum Ölçeği" kullanılmıştır (19).

C) Araştırmanın üçüncü bölümünde Rosenberg'in (1965) 4'lü likert tipteki 10 sorudan oluşan ve bireyin bir insan olarak kendi değerliliğine ilişkin görüşlerini yansıtan genel benlik saygısını ölçen Cronbach's alpha değeri (α) 0.77 olan "Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği" kulla-

nılmıştır (7,20). Ölçeklerin daha önce yapılan çalışmalarda güvenilirlikleri test edilmiştir (7,19).

Hariç tutma / dahil etme kriterleri: Uzmanlık eğitiminde en az 6 ayını tamamlayan uzmanlık öğrencileri çalışmaya dahil edilmiştir.

Değerlendirme: Organ Bağışı Tutum Ölçeği'nde "olumlu bakış", "altruistik değerler", "dince meşrulaştırma", "dini bakış" ve "korcu ve endişe" olmak üzere toplam 5 faktör bulunmaktadır. Faktör ortalamaları alınarak faktör puanı elde edilmiştir. Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği'nde ise; her soru minimum 1, maksimum 4 puanla skorlanmıştır. "Benlik Saygısı" alt testinde yanıtlar 0-6 puan ile değerlendirilmektedir. "Benlik Saygısı" alt testinde 0-1 puan alanların "yüksek"; 2-4 puan alanların "orta" ve 5-6 puan alanların "düşük" benlik saygısına sahip oldukları kabul edilmektedir.

Çalışmada incelenmek istenen hipotezler;

1. Uzmanlık öğrencilerinin benlik saygısı arttıkça, organ bağışlamaya yönelik tutumları daha olumlu olur.
2. Uzmanlık öğrencilerinin organ bağışlamaya yönelik tutumlarında cinsiyete göre fark yoktur.
3. Uzmanlık öğrencilerinin organ bağışlamaya yönelik tutumlarında demografik özelliklerine göre fark yoktur.
4. Uzmanlık öğrencilerinin gelecekte organ bağışlamaya yönelik tutumları olumludur.
5. Uzmanlık öğrencilerinin benlik saygıları yüksektir.
6. Uzmanlık öğrencilerinin dine bağlı olmasıyla organ bağışı isteğine göre fark yoktur.
7. Uzmanlık öğrencilerinin yaşları arttıkça, organ bağışlamaya yönelik tutumları daha olumlu olur.
8. Uzmanlık öğrencilerinin yaşları ile benlik saygısı düzeyleri arasında ilişki vardır.

İstatistiksel Analiz

Veriler SPSS v22.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde ortalama, standart sapma, ortanca, en düşük, en yüksek, frekans ve yüzde değerleri kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılıma uygunlukları Kolmogorov-Smirnov Test ile ölçülmüştür. Nicel bağımsız değişkenlerin gruplar arası karşılaştırılmasında Mann-Whitney U Test kullanılmıştır. Korelasyon analizinde Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya 3 eğitim - araştırma hastanesi ve 1 üniversiteden katılan asistan hekimlerin %42.9 (54)'u kadın, %57.1 (72)'i ise erkektir. Yaş ortalaması ve standart sapması 25.5 ± 3.3 olan katılımcıların büyük çoğunluğu (%65.1) yaşantısının büyük bir kısmını büyükşehirde geçirmiştir. Katılımcıların %38.1 (48)'inin anneleri en az lisans eğitimine sahipken %46 (58)'sinin babaları en az lisans eğitimine sahiptir. Araştırmaya katılan asistan hekimlerin %34.9 (44)'u uzmanlığını Genel Cerrahi alanında yaparken, %17.5 (22)'i Aile Hekimliği, %12.7 (16)'si Anesteziyoloji ve Reanimasyon, %12.7 (16)'si İç Hastalıkları anabilim dallarında uzmanlık öğrencisidir. Araştırmanın katılımcılarının %90.5 (114)'i "Organ bağışında buldunuz mu?" sorusuna "hayır" cevabı vermiştir. Sosyal çevresinde organ bağışında bulunmayanların sıklığı ise %87.3 (110)'tür.

Organ bağışında bulunmayanların %22.2'si (28) güvensizlik nedeniyle, %11.1'i (14) korku nedeniyle bağışta bulunmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %71.4'ü (90) kendilerini dinine bağış birisi olarak nitelendirmiştir. Yakın gelecekte organ bağışlamayı düşünenlerin sıklığı %61.9 (78)'dir. Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği skoruna göre asistan hekimlerin orta düzeyde benlik saygısının bulunmaktadır (Tablo 1). Benlik saygısı skoru ile organ bağış tutum faktörleri arasındaki korelasyon değerleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Kadın ve erkeklerde organ bağışına yönelik tutum ölçeğindeki; olumlu bakış, altruistik değerler, dince meş-

rulaştırma, dini bakış alt faktör skorları anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. Erkeklerde organ bağışına yönelik tutum ölçeği korku ve endişe alt skoru kadınlardan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksek bulunmuştur (Table 3). Dinine bağış olduğunu ifade eden kişilerle bağış olmadığını ifade eden kişilerin organ bağış tutum ölçeğinin ilk faktörü olan olumlu bakış faktörü ortalamaları oldukça yakın bulunmuştur. Dinine bağış olan ve olmayanlarda organ bağışına yönelik tutum ölçeğindeki; olumlu bakış, altruistik değerler, dince meşrulaştırma, dini bakış alt faktör skorları anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. Dinine bağış olanlarda organ bağışına yönelik tutum ölçeği korku ve endişe alt skoru dinine bağış olmayanlardan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksek bulunmuştur. Yakın gelecekte organ bağış yapmayı düşünenlerde organ bağışına yönelik tutum ölçeğinde olumlu bakış, altruistik değerler alt faktör skorları yakın gelecekte organ bağış yapmayı düşünmeyenlerden anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksek bulunmasına karşın yakın gelecekte organ bağış yapmayı düşünen ve düşünmeyenlerde organ bağışına yönelik tutum ölçeğinin; dince meşrulaştırma, dini bakış alt faktör skorları anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. İleride bağış yapmayı düşünenlerin birinci faktöre göre ortalaması (4.3 ± 0.7) düşünmeyen ve bu konuda kararsız olanların ortalamasından (3.8 ± 0.5) yüksek bulunmuştur. Organ bağışlamak isteyenlerin, bağışta bulunmak istemeyenlere ve kararsızlara göre daha fazla olumlu bakışa sahip olduğunu göstermektedir. Yaş ile Rosenberg skoru arasında anlamlı ($p < 0.05$) pozitif yönde korelasyon mevcuttur.

Tablo 1: Organ Bağışına Yönelik Tutum Ölçek Puanları

S.No	Faktörler	Uzmanlık Öğrencileri			
		En küçük-en büyük	Ortanca	Ortalama \pm S.S.	Cronbach Alpha
1.	Olumlu Bakış	3-5	4.1	4.1 ± 0.7	0.836
2.	Altruistik Değerler	3-5	3.8	3.7 ± 0.5	0.629
3.	Dince Meşrulaştırma	1-5	4.0	4.1 ± 0.7	0.871
4.	Dini Bakış	1-5	1.5	1.8 ± 0.8	0.630
5.	Korku ve Endişe	1-4	2.7	2.6 ± 0.8	0.650
	Rosenberg Skoru	0.6-5.5	3.92	3.6 ± 1.3	0.862

S.S.: Standart sapma

Tablo 2: Benlik Saygısı ile Organ Bağışına Yönelik Tutumu Arasındaki İlişki

		Organ Bağışına Yönelik Tutum				
		Olumlu Bakış	Altruistik Değerler	Dince Meşrulaştırma	Dini Bakış	Korku ve Endişe
Rosenberg	Rho	-0.017	0.087	-0.007	0.059	0.063
	p	0,854	0,335	0.937	0.512	0.487

* $p < 0.05$, Sr: Spearman's rho

Tablo 3: Organ Bağışına Yönelik Tutumun alt faktörleriyle çeşitli değişkenlerin karşılaştırılması (n=126)

Organ Bağışına Yönelik Tutum	Cinsiyet		p
	Kadın (Ortalama±S.S.)	Erkek (Ortalama±S.S.)	
Olumlu Bakış	4.1±0.7	4.1±0.6	0.782 ^m
Altruistik Değerler	3.8±0.5	3.7±0.5	0.418 ^m
Dince Meşrulaştırma	4.0±0.5	4.1±0.6	0.311 ^m
Dini Bakış	1.7±0.8	1.8±0.9	0.362 ^m
Korku ve Endişe	2.4±0.7	2.7±0.8	*0.003 ^m
Rosenberg	3.5±0.6	3.7±0.6	0.435 ^m

Organ Bağışına Yönelik Tutum	Dinime bağlı biriyim		p
	Evet (Ortalama±S.S.)	Hayır (Ortalama±S.S.)	
Olumlu Bakış	4.1±0.6	4.2±0.8	0.438 ^m
Altruistik Değerler	3.7±0.5	3.8±0.5	0.674 ^m
Dince Meşrulaştırma	4.1±0.6	4.1±1.1	0.201 ^m
Dini Bakış	1.7±0.7	2.0±1.1	0.169 ^m
Korku ve Endişe	2.6±0.7	2.3±0.8	*0.043 ^m
Rosenberg	3.6±0.5	3.9±0.8	0.302 ^m

Organ Bağışına Yönelik Tutum	Yakın Gelecek Organ Bağışı Yapma Düşüncesi		p
	Düşünmüyorum-Kararsızım (Ortalama±S.S.)	Düşünürüm (Ortalama±S.S.)	
Olumlu Bakış	3.8±0.5	4.3±0.7	*0.000 ^m
Altruistik Değerler	3.6±0.5	3.8±0.5	*0.013 ^m
Dince Meşrulaştırma	4.0±0.6	4.1±0.8	0.218 ^m
Dini Bakış	1.8±0.8	1.7±0.9	0.177 ^m
Korku ve Endişe	2.8±0.8	2.4±0.7	*0.010 ^m
Rosenberg	3.6±0.5	3.9±0.8	0.034 ^m

^m: Mann-Whitney U Test, S.S.:Standart sapma, *p<0.05

Tablo 4: Benlik Saygısı ile Organ Bağışına Yönelik Tutumu Arasındaki İlişki

		Organ Bağışına Yönelik Tutum					
		Rosenberg	Olumlu Bakış	Altruistik Değerler	Dince Meşrulaştırma	Dini Bakış	Korku ve Endişe
Yaş	Rho	0.244	0.146	-0.004	0.103	-0.054	0.104
	p	*0.006	0.102	0.962	0.253	0.545	0.245

*p<0.05, Sr: Spearman's rho

Yaş ile organ bağışına yönelik tutum ölçeği olumlu bakış, altruistik değerler, dince meşrulaştırma, dini bakış, korku ve endişe alt faktör skorları arasında anlamlı (p>0.05) korelasyon yoktur (Tablo 4). Asistan hekimlerin yoğun tıp eğitimi almalarına rağmen organ bağışı konusunda bilgi içeren sorularda fikir ayrılıklarına düştükleri ve yanlış cevap verdikleri bulunmuştur (Tablo 5-6).

TARTIŞMA

Kişinin kendisiyle ilgili olumlu tutumu yüksek benlik saygısını beraberinde getirirken, kişinin olumsuz tutumu da buna paralel olarak düşük benlik saygısını beraberinde getirmektedir. Düşük benlik saygısı birçok çalışmada

zayıf toplumsal uyum ile ilişkilendirilmektedir. Bireyin tümüyle kendini kabul etmesi, değer vermesi ve güvenmesi, kendini olumlu olarak değerlendirmesi, saldırgan tutumlardan uzak durması ve kendini iyi hissetmesi ile açıklanmaktadır (21).

Yüksek düzeyde benlik saygısı, psikolojik yönden sağlığın önemli göstergelerinden biri olmakla birlikte; genel iyi oluş haline de işaret ettiği belirtilmektedir. Aksi durumda, kişilerin psikolojik olarak sıkıntılı olduğu ve kimi zaman depresyonla mücadele ettiği düşünülmektedir. Normalden yüksek benlik saygısının olumsuz sonuçları olmasına karşın, yüksek benlik saygısına sahip çoğu insan mutlu ve üretken hayatlar yaşamaktadır (5,6). Düşük benlik saygısı; toplumsal hastalıklara doğru-

Tablo 5: Katılımcıların Organ Bağı ile İlgili Sorulara Verdikleri Cevapların Dağılımı

	Katılımcı Cevabı	Katılımcı Sayısı	%
Çevrenizde organ nakli olmuş birisi var mı?	Evet	16	12.7
	Hayır	110	87.3
Organ bağışında bulundunuz mu?	Evet	12	9.5
	Hayır	114	90.5
Organ-doku nakli sadece akrabalar arasında yapılabilir.	Evet	10	7.9
	Hayır	114	90.5
	Bilmiyorum	2	1.6
Organ-doku naklinden önce mutlaka doku testi yapılması gerekir.	Evet	72	57.1
	Hayır	52	41.3
	Bilmiyorum	2	1.6
Kadavradan organ-doku nakli yapılabilir.	Evet	116	92.1
	Hayır	8	6.3
	Bilmiyorum	2	1.6
Organ-doku nakli yapılabilmesi için alıcı ve verici kan gruplarını uyumlu olması gerekir.	Evet	60	47.6
	Hayır	62	49.2
	Bilmiyorum	4	3.2
Kadavradan organ-doku alınması için beyin ölümünün gerçekleşmiş olması gerekir.	Evet	114	90.5
	Hayır	12	9.5
Organ-doku bağış için kişinin sözel olarak, organlarını-dokularını bağışladığını belirtmesi yeterlidir.	Evet	8	6.3
	Hayır	112	88.9
	Bilmiyorum	6	4.8

Tablo 6: Katılımcıların Organ Bağış ve organ nakli ile ilgili bilgilerinin dağılımı

	Katılımcı Sayısı	%
Türkiye'de nakil yapılan organ/dokular		
Böbrek	126	100
Kemik iliği	126	100
Kalp Kapakçığı	72	60.3
Pankreas	62	49.2
İnce Bağırsak	42	33.3
Karaciğer	122	96.8
Kalp	116	92.1
Akciğer	96	76.2
Kornea	124	98.4
Doku/organların alınabilmesi için ölüm kriterleri		
Beyin ölümü	120	95.2
Kalp atımının durması	26	20.6
Bitkisel hayat	16	12.7
Fikrim yok	4	3.2
Son üç ay içinde organ bağış konusunda haber veya bilgi edindiğiniz kaynaklar		
TV Haberleri	76	60.3
İnternet	64	50.8
Sağlık Kurumları	62	49.2
Gazete	46	36.5
TV Sağlık Programları	38	30.2
Poster ve Billboardlar	32	25.4
Organ Nakli Kuruluşları	30	23.8

dan neden olacak kadar vahim bir durum ortaya çıkarılmamaktadır. Buna karşın, bu konuda politika yapımcılar ve eğitimciler pozitif benlik saygısının önemi üzerinde durmaktadır. Gençlerin; erken gebelik, uyuşturucu kullanımı, şiddet, akademik başarısızlık ve suç işleme gibi birçok toplumsal taşkınlığının ana kaynağı olarak düşük

benlik saygısı gösterilmektedir. Dışlanmışlar ya da reddedilenler, fiziksel hastalıklar, duygusal sorunlar ve olumsuz duygulanım durumları gibi çeşitli olumsuz tepkiler yaşamaktadır. Dahası, sosyal desteğin zihinsel ve fiziksel sağlığın anahtar bir bileşeni olduğu bilinmektedir ve sevilmeyen insanlar diğerlerinden daha az destek

almaktadır. Böylelikle, yüksek benlik saygısına sahip olmanın faydaları abartılmış olsa bile, düşük benlik saygısına sahip olan kişilerin yoğun kaygı yaşadıkları konusunda şüphe yoktur (5). Araştırmaya katılan asistan doktorların yakın gelecekte organ bağışlama isteği ile korku ve endişe faktörü arasında yüksek düzeyde anlamlılık saptanmıştır. Epstein'a (1985) göre, kaygı benliğin tehdit edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Sandy ve arkadaşları (2014) da, kaygıyı arttıran sebepler arasında; bireyin temel güvenliğinin, benlik kavramının, benlik saygısının ya da sosyal kimliğinin tehdit edilmesinin bulunduğunu bildirmiştir. Rosenberg (1979), benlik saygısı düştüğünde kaygının arttığını bildirmiştir (22-24).

Organ bağışı kişinin kendi bedeniyle doğrudan ilişkilidir, bu nedenle fiziksel benlik saygısı burada en uygun bileşen olarak gözükmektedir (15). Kadavradan nakil dışında canlı organ nakillerinde de benlik saygısının olumlu yönde etkilendiğini, psikolojik faydalarının olduğunu ve bağıştan sonra kendilerini daha iyi hissettiklerini bildiren çalışmalar bulunmaktadır (25).

Sadler ve arkadaşları (1971), genetik akrabalığı bulunmayan 18 vericiyle görüşmüşler ve tüm katılımcılarda operasyon sonrası dönemde benlik saygısında artış olduğunu belirlemişlerdir. Alıcı ile akraba olan vericilerle yapılan seri çalışmalarda, benzer şekilde, benlik saygısında artış olduğu ve operasyon sonrası döneme başarılı bir şekilde uyum sağlandığı bildirilmiştir (26-29). Araştırmaya katılan asistan hekimlerin benlik saygısı ile organ bağışı tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bununla birlikte gelecekte organ bağışlama isteği ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Sağlık ve sosyal konularda toplumun ve bireyin davranışının açıklanması organ bağışına yönelik tutuma katkı sağlayacağı düşünülen bir bakış açısıdır. Organ nakli konusunda ileri olduğu kabul edilen ülkelerde bile, organ nakli sayısının istenen düzeyde olmaması yetersiz

organ bağı Türkiye ve dünyada insan sağlığı açısından önemli olarak görülmekte ve nakil bekleyen hastaların iyileşme şansını sınırlandıran en önemli etken olarak kabul edilmektedir (19,25).

Dünyada organ ve doku nakli bekleyen hastaların sayısı her geçen gün artmasına rağmen, organ-doku bağışı sayısı nakil bekleyen hastalara oranla çok düşük kalmaktadır. Çoğu araştırma, kişilerin organa yönelik olumlu tutumlara sahip olduğunu göstermektedir. Fakat bağışlanan organ sayısındaki eksiklik, çoğunlukla, olumlu bağış tutumlarının gerçek bağışa dönüştürülmesinin zayıflığından kaynaklanmaktadır. Bu durum aslında, organların temin sürecinde iyi bilgilendirilmiş katılımcılara olan ihtiyacı vurgulamaktadır (7-12).

Çalışma yaşamına yeni başlayan asistan doktorların; statü sorunları, ücret yetersizliği, mezuniyet öncesi ve sonrası eğitim eksikliği gibi birçok sorunla baş etmek zorunda kalması gelecek kaygısını ortaya çıkarmakta ve bunlar gibi sayılabilecek birçok neden asistan doktorların benlik saygılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Buna paralel olarak çalışmaya katılan asistan doktorların benlik saygıları orta düzeyde bulunmuştur. Schaeffner ve çalışma arkadaşları (2004) yüksek tıp eğitimi, organ bağışına ilişkin daha fazla bilgi ve organ bağışına yönelik olumlu tutum ile bağlantılı olduğunu bildirmişlerdir³⁰. Yükseköğrenim seviyesine sahip sağlık profesyonellerinin organ bağış kartı sahibi olma olasılığının daha yüksek olduğunu ve organ bağışı sürecinde sağlık çalışanlarını eğitmenin, sınırlı organ bağışı havuzundan sağlanan faydanın maksimize edilmesinde önemli bir faktör gibi görünmektedir. Organ bağışı konusunda toplumu bilgilendirmek organ bağışına karşı tutumları önemli derecede etkilemektedir. Hedef kitlenin yanı sıra sağlık profesyonellerinin de organ bağışı konusunda gerekli bilgi kaynakları ile temas edeceği kanal ve yöntemler belirlenirse süreç daha etkin bir şekilde yürütülebilir.

KAYNAKLAR

1. Grogan S. Body Image: Understanding Body Dissatisfaction in Men, Women and Children. 3rd Ed. Routledge: London; 1999.
2. Molloy BL, Herzberger SD. Body Image and Self-Esteem: A Comparison of African-American and Caucasian Women. Sex Roles. 1998; 38: 631-643.
3. Lowery S, Robinson Kurpius S, Befort C, Blanks E, Sollenberger S, Nicpon MF, Huser L. Body Image, Self-Esteem, and Health-Related Behaviors Among Male and Female First Year College Students. Journal of College Student Development 2005; 46: 612-623.
4. Dunn L, Iglewicz A, Moutier C. A Conceptual Model of Medical Student Well-Being: Promoting Resilience and Preventing Burnout. Academic Psychiatry 2007; 32: 44-53.
5. Heatherton TF, Wyland CL. Assessing Self-Esteem. In: Lopez Shane J, Snyder CR, editors. Positive psychological assessment: A handbook of models and measures. Washington, DC, US: American Psychological Association. 2003; 219-233.
6. Tunç T. Benlik Saygısı ve Kaygının Çatışma Yönetim Stilleri Üzerindeki Etkileri: Bir Üniversite Hastanesi Örneği. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi. 2011; 96-107.

7. O'Carroll RE, Ferguson E, Hayes PC, Shepherd L. Increasing Organ Donation Via Anticipated Regret (INORDAR): Protocol For A Randomised Controlled Trial. *BMC Public Health* 2012; 12: 169.
8. Cameron GDGD, Massie AB, Alexander CE, Stewart B, Montgomery RA, Benavides NR, Fleming GD, Segev DL. Social Media and Organ Donor Registration: The Facebook Effect. *American Journal of Transplantation* 2013; 13: 2059-2065.
9. Ertin H. Organ Bağışi ve Transplantasyon Tıbbi: Etik Çerçeve ve Çözüm Tartışmaları. *İş Ahlakı Dergisi* 2014; 7: 91-120.
10. Redelmeier DA, Woodfine JD, Thiruchelvam D, Scales DC. Maternal organ donation and acute injuries in surviving children. *Journal of Critical Care*. 2014; 29: 923-929.
11. Altınanahtar A. Dünya'da ve Türkiye'de Organ Tedariki ve Nakli: İktisadi Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyoekonomi* 2016; 24: 11-30.
12. Jain P, Ellithorpe M. Mortality salience influences attitudes and informationseeking behavior related to organ donation. *Journal of Communication in Healthcare* 2016; 9: 126-134.
13. Troug RD. The Ethics of Organ Donation by Living Donors. *The New England Journal of Medicine* 2005; 353: 444-446.
14. Hessing DJ, Elffers H. Attitude Toward Death, Fear of Being Declared Dead too Soon, and Donation of Organs After Death. *Omega* 1986-87; 17: 115-126.
15. Robbins R. Signing an organ donor card: Psychological factors. *Death Studies* 2007; 14: 219-229.
16. Hojat M, Vergare M, Isenberg G, Cohen M, Spandorfer J. Underlying construct of empathy, optimism, and burnout in medical students. *International Journal of Medical Education* 2015; 6: 12-16.
17. Dutra MMD, Bonfim TAS, Pereira IS, Figueiredo IC, Dutra AMD, Lopes AA. Knowledge About Transplantation and Attitudes Toward Organ Donation: A Survey Among Medical Students in Northeast Brazil. *Transplantation Proceedings* 2004; 36: 818-820.
18. Ríos A, López-Navas AI, López-López AI, Gómez FJ, Iriarte J, Herruzo R, et al. Acceptance of living liver donation among medical students: A multicenter stratified study from Spain. *World Journal of Gastroenterology* 2016; 22: 5800-5813.
19. Arğan MT. Organ Bağışını Artırmada Sosyal Pazarlama Yaklaşımı: Organ Bağışına Yönelik Bir Tutum Araştırması. Eskisehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi; 2007.
20. Çuhadaroğlu F. Adölesanlarda benlik saygısı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. In press 1985.
21. Friedlander L, Reid G, Shupak N, Cribbie R. Social Support, Self-Esteem, and Stress as Predictors of Adjustment to University Among First-Year Undergraduates. *Journal of College Student Development* 2007; 48: 259-274.
22. Epstein S. Anxiety, Arousal, And The Self-concept. *Issues in Mental Health Nursing* 1985; 7: 265-305.
23. Sandy VS, Boardman SK, Deutsch M. "Personality and Conflict. In: Deutsch M, Coleman PT, Marcus EC. Editors. *The Handbook of Conflict Resolution-Theory And Practice*. 3rd Ed. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 2014.
24. Suliman WA, Halabi J. Critical thinking, self-esteem, and state anxiety of nursing students. *Nurse Education Today* 2007; 27: 162-168.
25. Thys K, Schwering KL, Siebelink M, Dobbels F, Borry P, Schotsmans P, et al. Psychosocial impact of pediatric living-donor kidney and liver transplantation on recipients, donors, and The Family: A Systematic Review. *Transplant International* 2015; 28: 270-280.
26. Yılmaz, E. Sağlık Çalışanlarının Organ Nakli ve Bağışına İlişkin Düşünceleri. Eskisehir: Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi; 2006.
27. Bernstein DM, Simmons RG. The adolescent kidney donor: the right to give. *Am J Psychiatry* 1974; 131: 1338-1343.
28. Simmons RG, Kamstra-Hennen L, Thompson CR. Psychosocial adjustment five to nine years posttransplant. *Transplant Proc* 1981; 13: 140-143.
29. Sadler HH, Davison L, Carroll C, et al. The living, genetically unrelated kidney donor. *Psychiatric Aspects of Organ Transplantation*. In: Castelnovo-Tedesco P. Editors. New York, Grune & Stratton 1971; p. 354-357.
30. Schaeffner ES, Windisch W, Freidel K, Breitenfeldt K, Winkelmayr WC. Knowledge and Attitude Regarding Organ Donation Among Medical Students and Physicians. *Transplantation* 2004; 77: 1714-1718.